

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Наукова бібліотека

Лекція для студентів 1 курсу

„Бібліографічний опис.

Правила оформлення списків літератури до наукової роботи”

Старобільськ

2015

План

1. Вступ
2. Основна частина:
 - 2.1 Бібліографічний опис
 - 2.1.1 Бібліографічний опис книг
 - 2.1.2 Аналітичний опис
 - 2.1.3 Бібліографічний опис рецензій та рефератів
 - 2.1.4 Складання бібліографічного опису на електронні ресурси
 - 2.2 Складання бібліографічного списку літератури
 - 2.3 Бібліографічні посилання
3. Практичні завдання

1. Вступ

Бібліотека ВНЗ зберігає і відкриває для читачів величезний світ інформації, представленої в книгах, журналах, електронних ресурсах, але перш, ніж ця інформація стане доступною для кожного студента, необхідна величезна й копітка робота бібліотекарів з її систематизації. Починається цей процес у відділі комплектування та обробки літератури, тобто кожна книга проходить процес паспортизації, який називається бібліографічним описом. Книги описуються за суворо визначеними правилами, знання яких необхідно вам при оформленні списків літератури до письмових робіт: рефератів, курсових, дипломних, магістерських. Саме тому для студентів перших курсів проводиться таке заняття.

2. Основна частина

2.1 Бібліографічний опис

Бібліографічний опис, як уже було сказано, складається за строго визначеними правилами – ДСТУ, у які час від часу вносяться зміни.

У наш час діє ДСТУ 7.1: 2006 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання", який набрав чинності з 01.07.2007 р. У ньому представлено таке визначення поняття "бібліографічний опис (БО)": "Бібліографічний опис містить бібліографічні відомості про документ, наведені за певними правилами, що встановлює наповнення й порядок проходження областей та елементів і призначені для ідентифікації та загальної характеристики документа".

Об'єктами складання БО є всі види опублікованих і неопублікованих документів на будь-яких носіях: книги, серіальні та інші триваючі ресурси, нотні, картографічні, аудіовізуальні, образотворчі, нормативні та технічні документи, мікроформи, електронні ресурси, складові частини документів, групи документів.

БО складається з ряду елементів, які характеризують документ. Елементи БО слідує один за одним у строго встановленому порядку й об'єднуються в області опису.

При описі будь-якого інформаційного ресурсу (документа) слід пам'ятати, що він повинен містити в собі заголовок опису та чотири обов'язкові області бібліографічного опису:

- область заголовка і відомостей про відповідальність;
- область видання;
- область вихідних даних;
- область фізичної характеристики.

Областю бібліографічного опису називається велика структурна одиниця бібліографічного опису, що містить один або кілька функціонально і (або) змістовно однорідних елементів бібліографічного опису.

Схема бібліографічного опису: - Тема опису. - Область заголовка і відомостей про відповідальність. - Область видання. - Область вихідних даних. - Область фізичної характеристики. - Область серії. - Область примітки.

В БО використовуються такі умовні розділові знаки:

Точка і тире – застосовується для розділення областей опису

. точка

, Кома

: Двокрапка

; крапка з комою

... Три крапки

/ Скісна риска

// Дві скісні риски

() Круглі дужки

[] Квадратні дужки

+ Знак плюс

= Знак рівності

Наприкінці БО ставиться крапка.

Пунктуація в бібліографічному описі виконує дві функції – звичайних граматичних розділових знаків і спеціальних знаків запропонованої пунктуації, тобто знаків, які мають розпізнавальний для областей бібліографічного опису характер і їх уживання не пов'язане з нормами мови.

Для відмінності запропонованої і граматичної пунктуації застосовують пробіли в один друкований знак до і після приписаного знака.

Основним джерелом інформації для області заголовка і відомостей про відповідальність є титульний аркуш книги. Бібліографічні відомості, запозичені з обороту титульного аркуша, потрапляють у квадратні дужки.

При описі документа слід мати на увазі, що книга й частина книги (стаття, глава, параграф) описуються по-різному. Це пояснюється тим, що для ідентифікації та пошуку складової частини документа необхідні відомості про документ, у якому вона поміщена. Наприклад, щоб знайти статтю з журналу, потрібно знати, щонайменше, назва журналу, у якому опублікована ця стаття. Оскільки опис документа (книги) і частини документа (статті, глави) відрізняється, ми їх розглянемо окремо.

2.1.1 Бібліографічний опис книги

Заголовок опису

Бібліографічний опис починається з заголовка, якщо книга має від одного до трьох авторів. Якщо авторів більше трьох, опис починається з заголовка документа. Заголовок бібліографічного опису містить ім'я автора. При цьому спочатку пишеться прізвище, а потім ініціали. Наприклад:

Зеленцов В. С.

Богданов А. І.

Якщо авторів 2 і більше, відомості про них даються в області відомостей про відповідальність за скісноб рискою, що докладніше ми розглянемо трохи пізніше. Тут же наводяться відомості про колективи, які беруть участь у створенні документа: художників, перекладачів та ін.

Область заголовка

Область заголовка містить заголовок книги разом з відомостями, що відносяться до нього. Назва в описі точно повторює заголовок книги, надруковане на титульному аркуші. Скорочений опис заголовка не допускається.

Відомості, що відносяться до заголовку.

Якщо на титульному аркуші є відомості, що роз'яснюють або уточнюють зміст основного заголовка: відомості про вид, жанр, призначення твору, переклад з іншої мови, то після заголовка ставиться двокрапка і наводяться ці додаткові відомості з маленької літери. Наприклад:

Психологія : підручник

Філософія : навч. посібник

Область відомостей про відповідальність

В області відомостей про відповідальність слід вказати, хто несе відповідальність за вихід певної книги. Для цього після заголовка (або після відомостей, що відносяться до заголовка) ставиться знак "скісна риска" (/), за яким через кому перераховуються відомості про відповідальність: спочатку прізвища авторів, редакторів, укладачів і т. п., а потім вказують колективного автора, тобто назву навчальної або наукової установи. Відомості про колектив авторів відокремлюються крапкою з комою (;).

Наприклад:

- Антична культура : Література. Театр. Мистецтво. Філософія. Наука : словник-довідник / Ярхо В. Н., Нещерет М. Ю. [та ін.]; під ред. Ярхо В. Н.; Ін-т "Відкрите про-во".
- Хто є хто в соціальній психології / уклад. : Андрєєва Е. А. [и др.]; відп. ред. Артем'єва Т. І.; РАН, Ін-т психології.
- Тунік Є. Діагностика творчого мислення: креативні тести / Олена Тунік. – М. : Чисті пруди, 2006. – 30 с.

При описі книги одного автора спочатку приводять прізвище автора, потім його ініціали, а далі після заголовка (або після відомостей, що відносяться до заголовка) за скісною рисою знову повторюють прізвище та ініціали або прізвище та повне ім'я, по батькові індивідуального автора, суворо дотримуючись послідовності їх приведення в документі, наприклад:

- Виготський Л. С. Уява і творчість у дитячому віці / Лев Семенович Виготський. – СПб. : Союз, 1997. – 96 с.

Якщо авторів 2 або 3, то в заголовку опису наводять прізвище, потім ініціали тільки першого автора, а далі після заголовка за скісною рисою знову повторюють

прізвище, ініціали або повне ім'я та по батькові першого автора, потім призводять прізвище, ініціали або повне ім'я та по батькові 2-го і 3-го авторів, також суворо дотримуючись послідовність їх приведення у документі, наприклад:

- Папуча М. В. Особистість : розвиток, соціалізація, виховання: монографія / Папуча М. В., Кричковська Т. Д.; Ніжин. держ. пед. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин (Черніг. Обл.) : Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2001. – 148 с.
- Галагузова Ю. М. Социальная педагогика : практика глазами преподавателей и студентов : пособ. для студентов / Ю. М. Галагузова, Г. В. Сорвачева, Г. В. Штинова. – М. : Владос, 2001. – 220 с. – (Учеб. пособие для вузів).

Бібліографічний опис збірника або книги, що має більше трьох авторів, починається з заголовка (назви книги).

Якщо авторів чотири, то документ описують під назвою, а після скісної риски вказують усіх 4-х авторів з ініціалами або повними іменами та по батькові, суворо дотримуючись ту послідовність, яка дана в цьому джерелі, наприклад:

- История культуры / В. М. Никифоров, Г. П. Калинина, Н. А. Авдонина, Л. Ю. Коган. – М. : Щит-М, 2002. – 288 с.

При наявності 5-ти і більше авторів документ описують також під заголовком, а після скісної риски вказують тільки 3-х авторів, а інших замінюють словосполученням "та ін.", Також суворо дотримуючи послідовність прізвищ та ініціалів в першоджерелі, наприклад:

- Философия: опыт самоопределения: учебн. пособ. / М. Е. Перфильева, Г. А. Алексеева, С. М. Меньшикова и др. – СПб. : Питер, 1996. – 194 с.

Культурология: учебн. пособ. для студентов вузов / [под ред. А. И. Марковой]. – 3-е изд. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 315 с.

Область видання

Область видання містить відомості про повторність видання, про його особливості, що відрізняють це видання від інших публікацій того ж документа, або його ідентичності з іншими публікаціями. Якщо книга видається вперше, то в області видання ніякі відомості не наводяться. Крім вказівки на повторність видання, в області вказується також і характеристика перевидання (доповнене, перероблене, стереотипне і т. Д.).

Відомості про видання наводять у формулюваннях і в послідовності, наявних у джерелі інформації. Порядковий номер, вказаний у цифровій або словесній формі, записують арабськими цифрами з додаванням закінчення згідно з правилами граматики відповідної мови, наприклад:

- 2-е изд., перераб. и доп. (Друге видання, перероблене і доповнене);
- 3-е изд., стер. (Третє видання, стереотипне).

Область вихідних даних

Ця область містить відомості про місце видання, видавництві або видає організації, рік видання документа, тобто відомості про те, де, ким і коли була опублікована книга. Назва міста наводиться повністю, наприклад:

- Москва
- Санкт-Петербург
- Ленинград
- Ростов-на-Дону
- Воронеж
- Курськ і т. д.

Скорочення місць видань (назв міст) для книг, виданих українською мовою:

- Дніпропетровськ (Д.)
- Київ (К.)
- Львів (Л.)
- Одеса (О.)
- Сімферополь (Сімф.)
- Тернопіль (Т.)
- Харків (Х.)

При наявності двох і більше місць видання наводять всі назви і відокремлюють їх один від одного крапкою з комою (;). Наприклад:

- Москва; Санкт-Петербург.

При відсутності на титульному аркуші або звороті титульного аркуша відомостей про місце видання наводять скорочення: Б. м. (Без місця видання) або

S. l. (Sine loco) – в бібліографічних описах документів іноземними мовами в квадратних дужках [].

Назва видавництва, яке входить в область вихідних даних є обов'язковим елементом опису.

Приєднується назва видавництва за допомогою знака "двокрапка" (:).
Наприклад:

- К. : Знання

Якщо на титульному аркуші або обороті титулу видавництво не вказано, пишуть Б. і. (Без видавництва) або S. n. (Sine nomine) – для бібліографічних описів документів іноземними мовами.

Після назви видавництва ставиться кома (,) і наводиться рік видання.
Наприклад:

- К. : Знання, 1997.
- Ленінград: Аврора, 1980.

Область фізичної характеристики

Ця область опису містить відомості про обсяг книги, тобто про кількість сторінок, який приводиться за останньою нумерованою сторінкою. Відомості про кількість сторінок є обов'язковими і повинні бути приведені навіть у найменшому списку літератури. Приєднуються ці відомості за допомогою знака "точка-тире" (. –). Наприклад:

- М. : Наука, 1997. – 225 с.
- К. : ВЦП "Київ. ун-т ", 2008. – 204 с.
- Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2007. – 170 с.

Область серії містить назву серії, наприклад: (Життя чудових людей), номер випуску серії. Відомості про серію полягають в круглій дужки.

Область примітки містить додаткову інформацію про документ, яка не була приведена в інших елементах опису. Наприклад, наявність бібліографічного списку, мову тексту документа та ін. Текст примітки не регламентується (в квадратні дужки не пишеться).

При складанні БО застосовується скорочення слів і словосполучень у відповідності з ДСТУ (ГОСТ 7.12-93 – російською мовою і ДСТУ 3582-97 – українською мовою).

При складанні бібліографічного опису книги слід відображати всі відомості про видання, які знаходяться на титульному аркуші або на звороті титульного аркуша.

Бібліографічні відомості, запозичені зі зворотнього боку титульного аркуша, зписують у квадратні дужки.

2.1.2 Аналітичний опис

До складових частин документа відносяться й самостійні твори (статті), і частини твору (глави, розділи, параграфи і т. п.), що мають самостійне значення. Опис складової частини документа називається аналітичним бібліографічним описом. Аналітичний бібліографічний опис складається з двох частин, які відокремлюються один від одного знаком "дві скісні риски" (//). У першій частині наводяться відомості про складову частину, а в другій – відомості про документ, у якому ця частина поміщена. Після першої частини опису (перед двома скісними рисками) крапка не ставиться.

У першій частині аналітичного опису (відомостях про частини документа) вказуються автор і заголовок статті або назва розділу, глави і т. п.

У другій частині аналітичного опису (після знака //) книга описується за загальними правилами. Різниця полягає в тому, що відомості, які відносять до заголовка та відомості про відповідальність можуть не наводитися, не вказується видавництво, а в області фізичної характеристики даються початкова та кінцева сторінки, на яких поміщається описувана частина книги.

Бібліографічний опис статті зі збірки

Опис статті зі збірки статей, тез, доповідей подібно опису частини книги. Наприклад:

- Кондорсе Ж. А. Эскиз исторической картины прогресса человеческого ума / Ж. А. Кондорсе // Философия истории. – М., 1995. – С. 38–48.

Бібліографічний опис статті з періодичного і тривалого видання

При описі статті з періодичного (журналу, газети) й тривалого (збірника та ін.) У другій частині аналітичного бібліографічного опису (за двома скісними рисками) наводяться такі відомості:

- назва журналу, газети, збірника;
- рік видання;
- число і місяць (для газет);
- номер, випуск, тому;
- сторінки, на яких вміщено статтю.

Усі наведені відомості відокремлюються один від одного знаком "точка-тире" (. –). Наприклад:

- Самоукина Н. В. Работа социального психолога в банковской системе / Н. В. Самоукина // Зап. психологии. – 2008. – № 4. – С. 48–57.

Якщо журнал підрозділяється на серії, то їх заголовки та інші відомості, які відносять до серії, наводяться після основного заголовка журналу. Наприклад:

- Овсянников М. Ф. Искусство как игра / М. Ф. Овсянников // Моск. ун-т. Сер. 7., Философия. – 2007. – № 2. – С. 84–88.

Якщо стаття поміщена в кількох номерах журналу, то відомості про кожного номері відокремлюються крапкою з комою:

- Мкртчян В. Катастрофа запланирована / В. Мкртчян // Журналист. – 2008. – № 3. – С. 64–71; № 4. – С. 66–69.

Здвоєний номер журналу вказують через скісну (/), наприклад:

- Педагогіка. – 2009. – № 3/4.

При описі статті з тривалого видання у другій частині аналітичного опису слід навести номер випуску:

- Лукьянина Г. В. "Философичность" как публичный продукт художественной прозы : (Мигель де Унамуно) / Г. В. Лукьянина // Кормановские чтения. – Ижевск, 2008. – Вып. 4. – С. 284–288.

Бібліографічний опис статті з газети

В описі статті з газети наводять дату виходу номера газети. Назви деяких місяців скорочуються (січ., берез., квітень, травень, червень, липень, серпень, верес., жовтень., лист., груд.). Наприклад:

- Філософсько-культурологічні основи інтеграції знань // Освіта. – 2002. – 15 берез. – С. 8.

В описі статті з газети, яка має більше восьми сторінок, наводиться область фізичної характеристики (сторінка, на якій вміщено статтю).

Бібліографічний опис статті із зібрання творів

Якщо складова частина документа поміщена в зібранні творів або в обраних творах, то відомості про цей документ наводяться таким чином:

- Локк Дж. Опыт про веротерпимость / Дж. Локк // Собр. соч. : У 3 т. – Москва, 1985. – Т. 3. – С. 66–90.

2.1.3 Бібліографічний опис рецензії та реферату

У бібліографічних описах рецензій та рефератів відомості про рецензованих (реферованих) документах наводяться після опису в примітці.

Після вказівки сторінок ставиться крапка-тире (. –), Потім з великої літери пишеться Рец. на кн. (Рецензія на книгу), Реф. кн. (Реферат книги), ставиться двокрапка і за звичайними правилами описується документ, на який дається рецензія або реферат.

Наприклад:

- Мілейковський А. Г. Психологія і соціально-економічний розвиток / А. Г. Мілейковський // Укр. АН СРСР. – 2007. – № 12. – С. 110–112. – Рец. на кн. : Короткий психологічний словник / під заг. ред. А. В. Петровського, М. Г. Ярошевського. – Москва : Політвидав, 2005. – 431 с.

Наприклад:

- Семаева И. И. [Рецензия] / И. И. Семаева // Вече. – СПб., 1996. – Вип. 7. – С. 234–239. – Рец. на кн. : Российская философия серебрянного века : курс лекций / Б. В. Емельянов, А. И. Новиков. – Екатеринбург, 1995. – 243 с.

У бібліографічних описах документів для слів і словосполучень, які часто зустрічаються застосовуються скорочення, відповідно до державних стандартів (ГОСТ 7.12-93 "Скорочення російських слів і словосполучень в бібліографічному описі", ДСТУ 3582-97 - українською мовою і ГОСТом 7.11-2004 "Скорочення слів і словосполучень на іноземних європейських мовах").

2.1.4 Складання бібліографічного опису на електронні ресурси

Бібліографічний опис електронного ресурсу на практиці мало чим відрізняється від бібліографічного опису будь-якого іншого документа, за винятком специфічних особливостей, властивих саме такому виду документів, які дають уявлення про вигляд фізичного носія, системних вимогах, режимі доступу і т. д.

Залежно від режиму доступу електронні ресурси підрозділяються на ресурси локального та віддаленого доступу.

Джерелом інформації для складання бібліографічного опису на електронний ресурс можуть бути:

- сам електронний ресурс;
- джерела поза ресурсу.

Джерела інформації, що містяться в самому ресурсі, є найбільш переважними.

Головним джерелом інформації є титульний екран.

Якщо він недоступний, то використовують інші джерела в наступному порядку:

- етикетку або маркіровку на фізичному носії ресурсу;
- технічну документацію, інший супровідний матеріал або контейнер;
- довідкові видання та інші джерела поза електронного ресурсу.

Основний заголовок приводять за загальними правилами.

Але відомості про джерело основного заголовка приводять в області приміток.

Після основного заголовка, як правило, вказують загальне позначення матеріалу [Електронний ресурс] у квадратних дужках із прописної букви.

Відомості про відповідальність можуть включати інформацію про осіб, чії роботи містяться в електронному документі, а також відомості про осіб, на базі робіт яких створений даний документ.

Наприклад:

- / колектив програмістів;
- / А. Вільсон; з малюнками автора;

Відомості про видання крім слова "видання", можуть включати слова "версія", "рівень", "випуск".

Відомості про видання наводять тоді, коли є зміни у змісті ресурсу, зроблені додавання або вилучення, модифіковані мови програмування або операційна система.

В області специфічних відомостей наводять відомості про вид та обсяг ресурсу.

Позначення виду ресурсів містить узагальнену характеристику матеріалів, що представлені:

- електрон. текстові дан.;
- електрон. журн.

Обсяг ресурсу – факультативний елемент, який складається з зазначення кількості файлів, що представляють зміст даних.

Відомості про обсяг приводять у круглих дужках:

- електрон. дан. (1 файл)

В області фізичної характеристики наводять відомості, які стосуються електронного ресурсу локального доступу.

Указують:

- Кількість фізичних одиниць, що складають електронний ресурс;
- Специфічне позначення матеріалу.

Тут можуть бути використані такі терміни:

- електронний диск;
- жорсткий диск;
- електронний оптичний диск та ін .;
- 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).

Інші фізичні характеристики (звук, колір і т. д.) наводять після зазначення кількості фізичних одиниць і специфічного позначення матеріалу з попередньою двокрапкою:

- 2 електрон. опт. диска (CD-ROM): зв., кол.

В області примітки обов'язково наводять примітки про системні вимоги.

Після фрази "Систем. вимоги" вказують такі вимоги, відокремлюючи їх один від одного запропонованим знаком" крапкою з комою ": (;)

- найменування, модель комп'ютера;
- обсяг оперативної пам'яті;
- найменування операційної системи;
- програмне забезпечення;
- периферійні пристрої;
- технічні засоби.

Відомості наводять в зазначеному порядку.

- Систем. вимоги: ПК з процесором 486 DX2-66; 8 Мб ОЗУ; Microsoft Windows 3.1 або Windows 95; 2-швидкісний дисковод CD-ROM; відеокарта SVGA 256 кол. ; зв. карта 16 біт стандарту MPC; стереоколонки або навушники.

При складанні опису на віддалений ресурс обов'язково призводять примітка про режим доступу (примітка про системні вимоги в цьому випадку не складають).

Примітка починається словами "Режим доступу".

- Режим доступу : <http://www.un.org>

Обов'язковим є примітка про джерело основного заголовка:

- загл. з титул. екрану;
- загл. з контейнера.

Приклади опису електронних ресурсів локального та віддаленого доступів:

Локальний ресурс

- Велика енциклопедія Кирила і Мефодія, 2000 [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – М.: Кирило і Мефодій: Велика Рос. енциклопедії., 2000.-- 2 електрон. опт. диска (CD-ROM): зв., кол. + рук. користувача (16 с.). – Систем. вимоги: Pentium; 8 Мб ОЗУ; MS Windows 95/98 / NT; 4-швидкісний дисковод CD-ROM; SVGA-відеокарта (800X600, 65536 кол.); 16 біт. зв. карта; миша.

- Богомольний Б. Р. Медицина екстремальних ситуацій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. мед. вузів III-IV рівнів акредитації / Б. Р. Богомольний, В. В. Кононенко, П. М. Чуєв. – 80 Min / 700 MB. – Одеса: Одес. мед. ун-т, 2003. – (Б-ка студ.-медика) – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; Windows 95, 98, 2000, XP; MS Word 97-2000. – Назва з контейнера.
- Розподіл населення найбільш чисельних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовною ознакою та рівнем освіти [Електронний ресурс] : за даними Всеукр. перепису населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України; ред. О. Г. Осауленко. – К. : CD-вид-во "Інфодиск", 2004. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор. ; 12 дів. – (Всеукр. перепис населення, 2001). – Систем. вимоги: Pentium-266; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000 / NT / XP. – Назва з титул. екрана.

Віддалений ресурс (ресурс з Internet)

- Библиотека и доступность информации у современном мире: электронные ресурсы в науке, культуре и образовании : (Итоги 10-й Междунар. конф. "Крим-2003") [Электронный ресурс] / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарев, А. Г. Бровкин, И. А. Павлуша // Бібліотечний вісник. – 2003. – № 4. – С. 43. – Режим доступа к журн. : <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm>.
- Психологія сенсу : природа, будова і динаміка / Леонтьєва Д. А. [Електронний ресурс]. – Перше вид. 1999. – Режим доступу: ([http // www.smysl.ru / annot.php](http://www.smysl.ru/annot.php)) (13.12.05).
- Российская государственная библиотека [Электронный ресурс] / Центр информ. технологий РДБ; ред. Власенко Т. В.; Web-майстер Козлова Н. В. – Электрон. дан. – М. : Рос. гос. б-ка, 1997. – Режим доступа : [http // www.rsl.ru](http://www.rsl.ru), вільний. – Загол. с екрана. – Укр., Англ.

2.2 Складання бібліографічного списку літератури

На основі попередньо підібраної літератури з певної теми складається бібліографічний список з простою структурою, так званий "Список використаних джерел та літератури".

Головною особливістю цього списку є наявність певної системи в розташуванні бібліографічних записів.

Існує кілька способів угруповання бібліографічних описів у списку літератури:

- Алфавітний;
- Систематичний;
- Хронологічний.

Розподіл цей умовний, оскільки будь-який обраний порядок, який отримав свою назву за переважним принципом розміщення бібліографічних описів, практично поєднує всі названі способи.

В алфавітному списку бібліографічні описи розташовуються за алфавітом авторів (прізвища співавторів до уваги не приймаються) або заголовків творів, якщо авторів більше трьох.

При необхідності бібліографічні описи групуються за розділами: джерела та використана література. Розділи не отримують заголовка в списку, а відокремлюються один від одного інтервалом.

Бібліографічні описи документів (книг, статей, рецензій та ін.) розташовуються в загальному алфавітному ряді. Роботи авторів з однаковим прізвищем ставляться в алфавіті їх ініціалів. Твори одного автора – в алфавіті заголовків книг і статей.

Якщо до списку входить література на різних мовах, то документи розташовують у такій послідовності:

- Українською мовою;
- Мовами з кириличним алфавітом;
- На мовах з латинським алфавітом.

У систематичному списку рубрики розташовуються в логічній послідовності, яка найчастіше відображає структуру наукової роботи відповідно до прийнятої системи класифікації. Всередині рубрик дотримуються алфавітного розміщення бібліографічних описів.

У хронологічному бібліографічному списку бібліографічні описи розташовуються за хронологією виходу в світ і по датах написання розкритих документів.

Хронологічне розташування бібліографічних описів документів найчастіше застосовується в розділі "Джерела".

При оформленні списку літератури до курсової чи дипломної роботи необхідно дотримуватися правил ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання", який забезпечує однаковість бібліографічних описів.

2.3 Бібліографічні посилання

Важливою частиною бібліографічного апарату наукової роботи є посилання. Бібліографічна посилання – це сукупність бібліографічних відомостей про цитовані, розглянуті або згадані в тексті наукової роботи документи (книги, статті та ін.), необхідні й достатні для його ідентифікації та пошуку. Посилання необхідні при цитуванні, запозиченні матеріалу з інших джерел, при згадці або аналізі робіт того чи іншого автора, при необхідності адресувати читача до праць, у яких розглядається це питання.

Бібліографічні посилання оформлюються згідно ДСТУ 7.1-84 "Бібліографічний опис документа". Залежно від місця розташування розрізняють такі види посилань:

- Внутрішньотекстове;
- Надрядкове;
- Посилання на список літератури;
- Комбіноване.

При цитуванні необхідно дотримуватися таких правил:

1. Текст цитати береться в лапки і наводиться в тій граматичній формі, у якій він представлений у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання.
2. У посиланнях обов'язково вказують джерела цитат, тобто роботи, з яких береться текст висловлювання, уривок з художнього твору і т. д.

3. Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення цитованого фрагмента й без спотворення змісту. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається, якщо не тягне спотворення всього фрагмента, і позначається трьома крапками <...>, яке ставиться на місці пропуску.

4. Кожна цитата повинна супроводжуватися посиланням на джерело, бібліографічний опис якого наводиться відповідно до вимог бібліографічних стандартів.

5. Часом автор підкріплює свою думку цитатою з книги, статті, документа, з якими йому з різних причин (найчастіше в силу рідкості або недоступності видання) не вдалося познайомитися. Він дізнається про авторитетне висловлювання не з першоджерела, а з роботи іншого автора. Цей факт обумовлюється в засланні: "Цит. за кн.," "Цит. за ст." далі йде опис джерела, звідки була запозичена цитата.

У курсових і дипломних робіт посилання на джерела можна помістити безпосередньо в тексті (внутрішньотекстові посилання), якщо вже готовий список використаної літератури. У цьому випадку вміщені в список літератури бібліографічні описи цитованих, розглянутих або згаданих у тексті роботи документів пов'язують посилання з конкретними фрагментами тексту. При надсиланні до твору, опис якого вміщено до списку літератури, після згадки про нього (або цитати з нього) у квадратних або круглих дужках наводиться номер, під яким воно значиться в списку літератури та через кому – номер сторінки, на якій міститься цитата. Наприклад: [17, 25].

Підрядкові бібліографічні посилання, наведені в якості підрядкових приміток, поміщаються в нижній частині сторінки, на якій розташований цитований фрагмент тексту.

Наприклад:

1. Овчаренко В. І. Психоаналітичний глосарій. – Мінськ, 1994. – С. 27.

Наприкінці цитати, після закривання лапок, ставиться цифра, що позначає порядковий номер цитати на цій сторінці. Під рисою, яка відділяє посилання від тексту, цей номер повторюється і за ним іде бібліографічний опис книги або статті,

з якої наведена цитата і номер сторінки, на якій розташований цитований фрагмент тексту.

Для опису документів у посиланнях є ряд особливих правил, що передбачають різні способи скорочення обсягу відомостей.

Якщо в тексті згадується автор статті та її заголовок, то у посиланні наводяться тільки відомості про джерело, у якому вміщено статтю.

Нерідко автор в підрядкових примітках підкріплює свою точку зору посиланням на авторитетні джерела або повідомляє про існування документів з порушеної проблеми. У такому випадку в тексті робиться відповідний знак і під рядком після слова "Див." наводяться необхідні бібліографічні відомості.

При декількох посиланнях на одну й ту ж роботу повний опис дається лише в першому посиланні, а в наступних наводяться прізвище та ініціали автора, назва твору і номери сторінок.

Довгі заголовки скорочуються. Опущені слова замінюються трьома крапками. У тих випадках, коли в тексті згадується одна авторська робота, при повторних посиланнях можна писати прізвище автора та слова "Указ. тв. "(або" Op. cit. "). Якщо на одній і тій же сторінці поспіль цитується одна і та ж робота, то у другій посиланням можна не повторювати повністю опис, а обмежитися наступним:

2. Там же. – С. 37.

Для книг на іноземних мовах "Там же" замінюється словом "Ibid".

Якщо в науковій роботі фрагмент тексту не відтворюється точно, а дається переказ думки автора своїми словами, то на відповідній сторінці роботи, після переказаного фрагмента, робиться звичайний знак посилання і під рискою після номера пишеться "Див.", Наприклад:

- Див. : Лосев А. Ф. Словарь антической философии. – М., 1995. – 231 с.

Якщо переказується думка, наведена на декількох сторінках цитованого документа, слід вказати першу й останню сторінку цього фрагмента.

Наприклад:

- Див. : Лосев А. Ф. Словарь антической философии. – М., 1995. – С. 19–27.

При використанні посилання на список літератури в тексті роботи після цитати у квадратних дужках проставляють номер, під яким цитований документ значиться в списку літератури, том і сторінку цитованого тексту, наприклад: [17, Т. 2, с. 432].

На бібліографічні посилання ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання" не поширюється.

Зразки бібліографічного опису

Опис книг - 1, 2, 3-х авторів:

- Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Лев Семенович Выготский. – СПб. : Союз, 1997. – 96 с.
- Папковская П. Я. Методология научных исследований: курс лекций / П. Я. Папковская. – 3-е изд., стер. – Минск : Информпресс, 2007. – 184 с.
- Твен М. Приключения Тома Сойера : для сред. шк. возраста / Марк Твен; пер. с англ. К. Чуковского; худож. А. Елисеев. – М. : Самовар, 2005. – 208 с. : Ил. – (Шк. б-ка).
- Папуча М. В. Личность: развитие, социализация, воспитание : монография / М. В. Папуча, Т. Д. Кричковська; Нежин. гос. пед. ун-т им. Николая Гоголя. – Нежин (Черниг. обл.) : НДПУ им. М. Гоголя, 2001. – 148 с.
- Олейник И. С. Русско-украинский словарь / И. С. Олейник, Д. И. Ганич. – 5-е изд., Доп. и перераб. – К. : А.С.К., 1997. – 760 с.
- Галагузова Ю. М. Социальная педагогика : практика глазами преподавателей и студентов : пособие для студентов / Ю. М. Галагузова, Г. В. Сорвачева, Г. Н. Штинова. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 220 с. – (Учеб. пособ. для вузов).
- Голубінцев В. О. Философия науки: учеб. для студентов высших. учеб. заведений / В. О. Голубінцев, А. А. Данцев, В. С. Любченко. – Изд. 2-е. - Ростов н / Д : Феникс, 2008. – 541, [1] с. – (Высшее образование).

Під заголовком:

- Социология : учебн. пособ. для вузов / под ред. В. Лавриненко. - 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 407 с.

Віддалений електронний ресурс (з Інтернету):

- Российская государственная библиотека [Електронний ресурс] / ред. Власенко Т. В.; Web-майстер Козлова Н. В.; Центр информ. технологій РДБ. – Електрон. дан. – М. : Рос. держ. б-ка, 1997. – Режим доступу: [http // www.rsl.ru](http://www.rsl.ru), вільний. – Загол. с экрана. – Яз. рос., англ.

Аналітичний опис. Окремий твір з багатомного видання:

- Франко І. Притча про любов / І. Франко // Збір. творів: у 50 т. – К., 1976. – Т. 2. – С. 211.
- Сухомлинський В. О. Радість и доброта, сила и совість у дитячому колективі / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К., 1976. – Т. 1. – С. 521–539.

зі збірки:

- Сухомлинський В. О. Радість и доброта, сила и совість у дитячому колективі / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. – К., 1971. – С. 108–124.
- Тобер Д. Глобальные тенденции в экономике / Дитер Тобер // Один мир для всех. – М., 1990. – С. 186–214.

з тривалого видання

- Бойко К. І. Народ скаже – як зав'яже / К. І. Бойко // Культура слова. – К., 1991. – Вип. 41. – С. 85–87.

з журналу:

- Погоріла І. Проблеми природничої та екологічної освіти / Ірина Погоріла // Рідна шк. – 1998. – № 1. – С. 66–67.

з газети:

- Про вищу освіту : Закон України от 17 січ. 2002 р. // Уряд. кур'єр. – 2002. – 15 трав. (№ 89). – С. 5–12.

з енциклопедії:

- Симонов В. Я. Авиамоделизм / В. Я. Симонов // ВРЕ. – 3-е изд. – М., 1970. – Т. 1. – С. 56–57.

ДСТУ 7.1:2006. Введений 01. 07. 2007 р.